

MATRIKULA

Család- és helytörténet-kutatók lapja * XII. évf. 2. szám, 2022 * díjmentes

Somzsófia, somzsófia...

Emlékektől a
családkutatásig.
4. oldal

Emlékezünk

Aktív közösségépítő volt,
kinek mosolya örök.
10. oldal

Kutatásaink

A magyar sakk történelem
jeles alakja.
16. oldal

— Tartalom —

Jóna Sándor: Mélyen tisztelt Olvasóink!	3. oldal
Mezeiné Bella Zsuzsanna: Somzsófia, somzsófia... [novella]	4. oldal
Kőhegyi M. Anikó: In Memoriam – Fábiánné Fonai Melinda	10. oldal
Csicsman György: Bemutatkozik a MACSE Jász-Nagykun-Szolnok megyei csoportja	13. oldal
Kazimir Edit – Négyesi György: Grimm Vince, a Pesti Sakk-kör első elnöke	
– új kutatási eredmények	16. oldal
Herczeg Sándor Lajos: A nap meglepetése – 2022. október 23.	25. oldal
Kékes Eszter: A családi fotóalbum kincseiből – „Az ész a fontos, nem a haj.”	26. oldal
Villányi Mariann: Hírek, Egyesületi hírek	27. oldal
Szücs János: Fejezetek Bokod történetéből [könyvajánló]	hátlap, 29. oldal

Borítókép: Kovács István síremléke.

Avasi református temető, Miskolc – fotó: Jóna Sándor.

„Élt 30 évet m.[eg] h.[alt] Január 21-n 1869”

Halotti bejegyzése a FamilySearch-ön (ott 32 éves volt):

film: 007993819, kép: 67, folyószám: 27.

Mélyen tisztelt Olvasóink!

Kiadványunk a XII. évfolyamánál tart. A régi lapszámokban neves szerzők publikációi jelentették a színvonalat. A kezdeteknél újdonság volt a platform, miként a kutatók szervezeti összefogása is. Azóta sokat változtak a körülmények. Nőtték a publikálás internetes lehetőségei: saját családi honlapok, közösségi családfaépítő és kutatói terek, csoportok és azok fórumainak megalakulása stb. Ezzel együtt pedig átalakultak az igények is.

Megújult idei első számunk megváltozott küllemmel és tartalommal jelent meg, melyet kísérletnek szántunk új műfajok és rovatok bevezetésével. Színesíteni szeretnénk a témaköröket, így például néprajzi vagy katonai vonatkozású anyagok közreadását is tervezzük. A tudományos igényű írások mellett a könnyedebb vagy akár irodalmi stílust is meg kívánjuk jeleníteni, hiszen a szórakoztatás is célunk.

A családkutatási eredmények helyenként száraz közlésére hagyatkozó hosszú írások helyett azonban azok olvasható, rövidebb formáját kívánjuk közölni néhány illusztráció kíséretében, azaz a hangsúlyt a kutatási adatok mögöttes történeteire, társadalmi hátterére, élethelyzetek bemutatására fektetve. Emellett természetesen bízunk abban, hogy olvasóink számára hasznosítható informatív

témájú írások is érkeznek: elemzések, könyvírási, illetve -kiadási vagy pályázati tapasztalatok megosztásával segítve társainkat. Az egyesületi élet egyes mozzanatait is szívesen örökítjük meg a jövő kutatói számára.

Szerzőinket nagyobb nyilvánossághoz segítjük. Az Országos Széchényi Könyvtárral kötött megállapodással az intézmény keretei között működő online Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázisban (EPA) immár elérhető a tizenkét év teljes anyaga. Az Arcanum Digitális Tudománytár (ADT) szintén felvette sokszínű kínálatába lapunkat. Ezekkel a lehetőségekkel a kiadványunkban eddig megjelent és a jövőben közzétett írások az „internet népe” számára már *szavakra kereshető* forrásként hasznosulnak.

Összességében tehát informatív kiadványokat szeretnénk olvasható, helyenként szórakoztató stílusban. Ehhez bárki hozzájárulhat, az egyesületi tagság sem feltétel.

Kedves Olvasóink!

Várjuk észrevételeiteket, írásaitokat, szerzők, témakörök és fotók ajánlását... no és a formálódó szerkesztőségünkben is elkél a segítség. Szeretnénk, ha minden kutató magáénak érezné a Matrikulát!

Jóna Sándor, főszerkesztő
(matrikula@macse.hu)

Közeledvén mindenszentek és halottak napja¹ (november 1. és 2.), gyakrabban gondolkodunk el azon, kik voltak őseink, mi maradt meg róluk emlékezetünkben vagy keresgélünk a fiókok mélyén.

Ezen alkalomhoz illik Mezeiné Bella Zsuzsanna írása. Megannyi párhuzam rejtőzik benne elődei és az ő sorsa között – feladvány is lehetne, ki mennyit talál meg.

Olvasásakor felsejlenek bennünk a memóriánk szegleteiben megbúvó saját réges-régi történeteink elhomályosult mozaikkockái. Mondatai elgondolkodtatnak, hangulata magával sodor: érzékelteti, hogyan hajszolhatnak bele az emlékek családunk eredetének kutatásába, s válhat szenvedélyünké, ha elég kitartóak vagyunk.

Somzsófia, somzsófia...

Ki vagy te, Som Zsófia?

Előbukkantál az ismeretlenségből, a majdnem semmiből.

*Beleféreközöl a nappalaimba, gondolkodok és beszélek rólad,
már a párom is ugrat a bolondériámmal.*

Lassan nem merem megkérdezni tőle: „Kérsz somlekvárt?”

Éjszaka felébresztesz vagy rólad álmodom.

Csönd volt.

A reggeli napsugarak bekukucskáltak az apró ablakszemeken, fényes szálakat húztak maguk után a kicsi szobában. A többiek mentek dolgukra az erdőbe, a földekre, a tóhoz.

Feküdt az ágyban. A menyé megmosdatta, elegyengette a szalmazsákot alatta, megpróbálta megetetni, felloccsolta és felsöpörte a döngölt földpadlót. Már sokkal többet volt mások terhére, mint szerette volna. Amikor a szélütés érte háborgott, zúgolódott magában: »Annyi a dolog még...« Nagyon akart lábra állni, beszélni, de egyik sem ment. Azóta sem. Mindenre pontosan emlékezett, gondolatai tiszták voltak, csak a teste nem engedelmeskedett. Egy év alatt beletörődött sorsába, de ezt már nem akarta tovább.

Menni akart.

Persze tudom, az ükanyám vagy Som Zsófia. Rég tudom és mégis elhanyagoltalak, pedig az mégiscsak furcsa, hogy nyolc ükanyám közül csak a Te nevedet őrizte meg a családi szájhagyomány!

Gyerekkoromban folyton nyaggattam a szüleimet, meséljenek. Százszor elmondattam, hogyan ismerkedtek meg. Édesapám szívesen emlegetett olyan csapodias, főleg huncut történeteket. Ültem az ölében, ujjaimmal a homlokán összehúzott ráncokkal babráltam és ittam szavait.

De a falujáról vagy arról, hogyan éltek, hallgatott. Katona Imre csapodi könyve² előtt nem tudtam Monbijuo-ról, sem a lepratelepről vagy a lesvári katonai repülőtérről. Sem arról, hogy Csapod közelében

¹ Mielőtt levelek özöne árasztaná el a szerkesztőséget, tisztázzuk: „Kis kezdőbetűvel írjuk az ünnepek, a nevezetes napok, időszakok, a történelmi események nevét, például: [...] húsvét, karácsony, mindenszentek” ...
Lásd: AKH 144. (Más dolog, hogy ezzel magam sem értek egyet – szerk.)

² Katona Imre: Csapod. Bíró Family Nyomda és Könyvkiadó, Budapest, 2003.

a ciráki határban szállt le 1921-ben a repülőgép, amelyik IV. Károlyt és Zita királynét hozta haza egy rövid időre. Azt se tőle hallottam, hogy az apja nadrágszíjjal verte, vagy amikor a nagyapja bosszúsan rugdalta odébb a folyton útban lévő, kúszó-mászó kisgyereket.

Később föl is jegyeztem kis kék füzetembe a nagyszülők, dédszülők neveit, a róluk szóló történeteket. Csak most jutottam oda – mikor már nem járok dolgozni –, hogy kutassak utánuk és elkezdjem megkeresni őseimet, felépíteni a családfánkat. És pont a Te neved vezetett a bellatamások rejtélyének megfejtéséhez is. (Micsoda ironia, az a két család nem szívelhette egymást.)

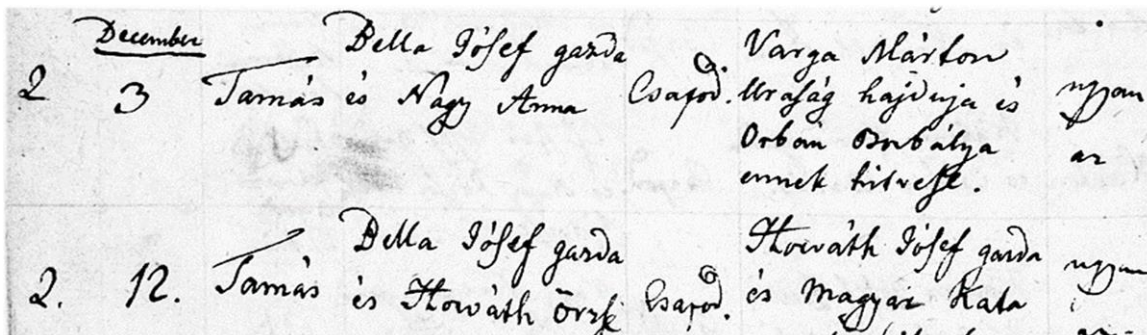
Zsófia sorra vette a szoba tárgyait. A faragott ládát, amit a nagyapja készített, a szentképet a falon, amiből minden házban volt egy. Az almárium tetején ott az anyja imádságoskönyve, a mestergerendán a családi Biblia, utolsó lapjain a születettek és megholtak neveivel.

Ismerte a mennyezet fáinak összes mintázatát, a repedések vonalait. Volt ideje bámulni egy éven át. Régen persze nem látta. Nappal sosem feküdt az ágyban, a petróleumlámpa fénye meg homályban tartotta a szoba nagy részét estére. Végigsimogatta szemével a gerendaszögön lógó sárga és piros fonallal kivarrt fényes, fekete csizmát: a régi mulatságok, amelyekben ezt koptatta! Mellette az ura árvalányhajás kalapja. Apró mosoly bujkált szája szegletében amint a szép szál erdőörre gondolt, akihez hozzáment...

Elaludt. Elmerült a gyermekkorában, a pusztacsaládi kis házban, a végtelen erdőségben, az anyja örökké riadt tekintetében. Álmában a piciny babát ringatta, könnyeiben fürdette, alig tudták kivenni a kezéből. Megszokott, mindennapi dolog volt ez, a gyerek könnyen hullott újszülötten, kéthetesen, háromévesen... Azért csak fáj.

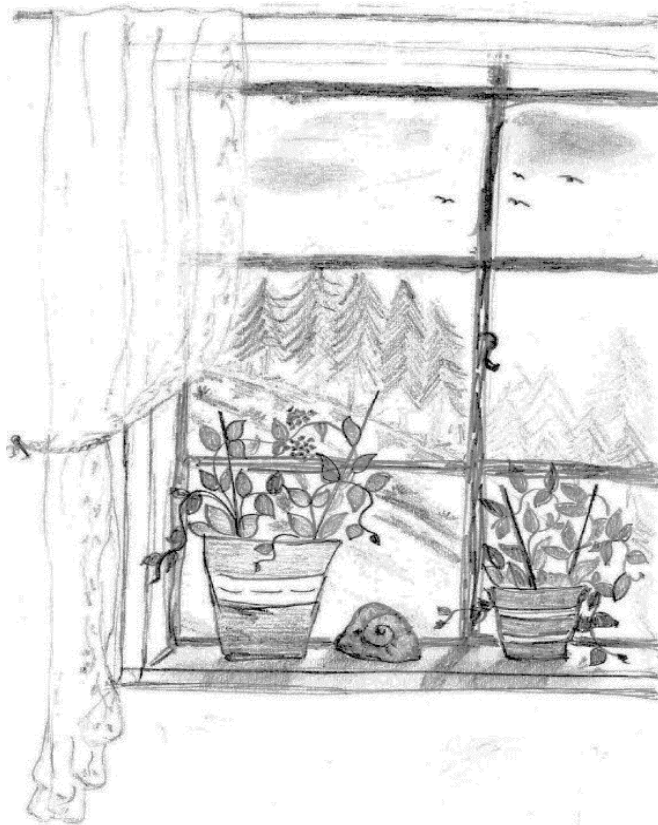
Nemigen figyelt oda amikor az öreganyja a régiekről mesélt, csak egy-két történet maradt meg – most bánja. Hát majd róla is ennyi marad! Néha emlegetnek majd valamit, reméli nem rosszat. Néhány lurkó figyel, a többi rá se hederít. Széthordja a szél az életét...

Kavarog a fejem. Ülök a gép előtt, a monitoron lefotózott anyakönyvek. A Bellák túl sokan voltak Csapodon. Még többen, mint a Vargák meg Nagyok, Kovácsok, pedig ezek a legősibb családnevek. Micsoda egy falu, ahol annyi a Bella, mint a csapodi Nagyerdőben a fa! Két Bella Tamás, két Bella József, az apák más-más anyja nevével. Melyik a miénk? Törvényes. Cím, előnév sehol. Pedig csak Bellából élt vagy tizenhét a faluban, mindegyik különféle ragadványnévvel megkülönböztetésül: Dandi, Pizse, Hetyei, Csitta, Lisztes... Apámék Babits Bellák voltak.

De ezt itt, két azonos nevű újszülöttnél egymás alatti bejegyzésekben, nem tartotta szükségesnek beírni a plébános. Eh, már feladtam. Ezt soha nem lehet kideríteni.

Az ablakban viruló viaszvirágok között volt egy kő. Ettől elzékenyedett: Gergely hozta, a bátyja, miután hazatért a szökésből. Még tizenhat sem volt, amikor elment. Senki sem tudta csak ő, Zsófi, csak neki mondta el, hogy nem bírja az emberek tekintetét magán: évekkkel később hiába vette el az apja az anyját,

a falu nem felejt. Zsófi megértette. Jól emlékezett a kölykökre, akik megannyiszor ugrottak Gergely elé: „Zabigyerek!” Egy alkalommal Zsófi tíz körömmel esett az egyik fránya képének, kapott is utána... Annak viszont megmaradtak az arcán dühének nyomai.

Mindig is szerette a köveket, Csapodon volt belőle bőven. Még a krumplit is kalapáccsal szedték az egykor erre futó vizek által szétterített, kavicsos hordalékból kialakult talajon: „Lássuk, melyik a kő és melyik a krumpli!”

A kő furcsa volt. Egész kis gyűjteményt szedett össze, de ez teljesen kitűnt a többi közül. Kerekded, mint a sajt, szabályos csigavonal, megkövesedett csíkok és barázdák a felületén. Az oldalát megmintha a hőveji asszonyok hímezték volna halvány virág- és indamintára, mint a függönyt az ablakon. Gergely messziről hozta. Valami nagy tóféle van a Nagyerdő végén, jóval nagyobb, mint itt Göbösben. Ott találta.

Lilit Édesanyám családfájának kapcsán találtam meg, egy ponton összeérnek az őseink. Évek óta kutat magának is, másoknak is. Minden szabadidejét kitöltő hobija lett a családfakutatás. Ötletet adott: figyeljem a keresztszülők neveit is, sokszor döntő támpont lehet. Új lendületet kaptam tőle, újra nekifogtam a bellatamásoknak. Nem jutottam semmire így sem, hagytam a csudába őket.

Somzsófia, somzsófia... – ébredtem fel. Holnap rá kell keressek, mit rejteget még a FamilySearch. Miért nem néztem eddig?! Mivel dédanyám nevét is tudtam, könnyen megtaláltam Som Zsófiát, 1845-ben született. Neki is Bella volt a férje egy másik ágból: Bella Mátyás erdőőrző. Most már hajtott az izgalom, menjünk messzebbre! És ott, ott van az ő apja Bella József... Ez azt jelenti – döbbsentem rá –, hogy mindkét Bella Józsefhez közöm van. Két különböző ágon ugyan, de hozzám tartoznak!

Este a konyhában összejöttek a falubeli férfiak, mint régen. Az ajtót nyitva hagyták kicsit, ő is hallhassa a híreket, amit a vándorköszörűs hozott. Ide csak így jutnak el a világ dolgai. Emlékszik, sokáig azt hitte ennyi a világ, amit lát belőle: kis falvak, hatalmas, rengeteg erdő. Még Sobri Jóskáról is egy üstfoltozótól hallott, akit ugyanígy vendégül láttak. Micsoda történeteket mesélt a nagyerdei betyárról! Évekig jóllaktak gondolataik a históriákkal. Aztán ki is színezgették őket, felnagyították, legalább a gyereknép nem ment olyan bátran az erdőbe.

A beszűrődő hangok pusztító ragályos betegségről szóltak: "Viszi az életerős fiatalokat is, főleg azokat. Pedig csak most ért véget a háború, sok a halott. A kolera is csak nemrég takarodott el, megtizedelte az is a falut. És most ez... a Borisnak két lányát vitte el, nem volt tizenhat egyik sem." – mondja a szomszéd rettegve. Holnap már nem jön át, fél. Göbökre még nem ért el a nyavalya, de ki tudja hogyan és milyen gyorsan teszi meg az utat.

Megszállottan böngészem az anyakönyveket. Egész jól olvasom már a kalligrafikus, szépen ívelt betűket. Már amikor gyönyörű és olvasható. Van olyan is, ahol nem. Kuszán teleírt, két oldalon átfutó sűrű, ferde sorok, alig kivehető bejegyzések. Már ismerem a lefelé hosszasan lenyúló „s”-eket, a kacskaringós nagy „P”-ket, amik néha alig különböznek a „G”-től vagy a „B”-től. Ismerem a csapodi családneveket, a szkennelt anyakönyvi lap alján lévő jegyzetknél is jobban. Tudom, hogy nem Csiziár, hanem Csizsár. Lassan kiismerem magam a hol magyar, hol latin bejegyzések között is. Néhol a foglalkozás is be van írva: opilio, colonus latinul, azaz juhász, földműves magyarul.

Megrendít, hogy sorsok villannak fel előttem. Nézem, itt hiányzik a keresztszülők neve. Betűzgetem a latin szöveget az észrevételek rovatban: Baptisatus obstetrix ... externa(?) ... necessitate.

Milyen jó, hogy van latin-magyar fordító is az interneten – mert igaz, tanulmányaim során ragadt rám egy kevés orvosi latin, de az nem lenne elég a megjegyzés értelmezéshez: ez a csecsemő itt meghalt, a bába keresztelte sebtében. Épp csak levegőt vett ezen a világon.

»Mit vétettem, édes Jóistenem! Mit, hogy tétlenségre, mások terhére tettél? Mi lehet a bűnöm? Hálnak a fiatalok, én meg itt fekszem csak akadéknak!

Eljárt a szám, feleseltem is eleget... Ez csak nem akkora baj? Nem voltam én annyira rossz gyereke anyámnak, apámnak. Otthon meg se mertem mukkanni, szülémet nehogy bántsam.

Templomba is eljártam, pedig a Trézsi mindig úgy felbosszantott a hamis kántálásával, meg is mondtam neki! Az uramnak se voltam rossz felesége, mindig főtt étel várta, vetett ágy. Panaszra se volt okom az igaz, nem voltam soká menyecske a göbösi házban. Az erdőörnek járt egy kis föld, meg az erdészház. Kukorica-hántáskor volt mit meséljenek az asszonyok, mit szenvedtek anyóstól, apóstól. Minden nemzedék átadta a következőnek, amit ő kapott – így álltak bosszút. Hát nekem bizony jó sorom volt az erdészlakban! Na persze, a falubeliekhez képest. Sosem éheztünk, sosem fáztunk, a ruháim is szebbek voltak, lábbelím is fényesebb. Úgy éltünk itt, szinte mint a grófok! Nem is igen mentem közbük, különbnek tudtam magamat. Sok munka volt, sok, s mindent egyedül. Fonástiltó keddeken is dolgoztam, de a magam ura voltam. Az uram jó ember volt. Ha megmérgekedett, csak bevágta az ajtót és ment a rengetegbe. Mire hazaért, már dalolt. „Az erdőben jó helyen van a mérge, elfér, minek itthon tartani.” – mondotta.«

Erdész felesége vagyok én is. Sopronban az erdészdiákok eléggé népszerűek voltak. Szakadtak, hosszú hajúak, amolyan "anyámmesszevan" kinézetűek. Nem csoda, tizennégy évesen kerültek el az ország messzi pontjaiból és legközelebb karácsonykor mehettek haza... Hát, nekem is jutott egy ilyen erdészféle. Igaz, amikor összeházasodtunk fairparos volt tizennégy évig, csak ezután teljesült az álma és kapott kerületet: erdész lehetett. Szerette. Gyerekkorában is mindig az erdőt járta és így van ez ma is.

Nem vagyok jó erdészfeleség, nem tanultam meg a fák neveit, nem ismerem a gombákat. Jártunk persze az erdőbe a gyerekekkel is, de az új hobbink most hetente visz a Szingödörhöz, a Hidasai völgybe, mindenfelé a körülöttünk fekvő erdőkbe. A falunkat körbeölelő Mecsek területén hullámozott egykor a Pannon-tenger. A több millió év ránk hagyott lenyomatait keressük megszállottan, megkövesedett élőlényeket: csigákat, ammoniteszeket... A Gergely köve, amit Zsófia gondosan őrizgetett.

»Sosem értem rá gondolkodni, most meg csak ez jutott. A Rozi? A Rozi miatt tán! És ha hagyom, hogy a lányom a vesztébe fusson... az a Babits Kálmán egy vadember volt! Ezt bárki megmondhatja Csapodon. Azt meg honnan tudhattam volna, hogy a Jánost is megbolondítják a csoda-Amerikával, pedig az uramnak jó embere volt az erdőn. Nagy volt a szegénység, rossz volt a termés, de hogy majd onnan gazdagon jön haza. Azt mondta: „Hát az ég is jelzett. Olyan csillaghullás volt, mint még soha. Vagy világvége lesz, vagy szerencse jön!” El is ment, ott is maradt. A Kálmán persze visszajött, harmadszorra már muszáj volt neki. Belekeveredett valami rendzavarásba, bele hát, ő ne tette volna! De legalább jól megverték az ottani kikötői munkások... Üres zsebbel jött haza, egy kézi gyalu volt az összes kincse. Na meg az a tricikli, azzal parádézott a faluban. A János meg... arról hír sincs. Itt maradt a Rozi egy szál maga a gyerekeivel. Ez lehet hát, ezt nem bocsátja meg nekem se a Rozi, se az Isten.«

Nagyanyám és a nagyapám furfangos módon keltek egybe. Tiltották őket egymástól, miként a nagyanyám anyja, meg a nagyapám apja is össze akartak házasodni, de nem engedték nekik annak idején – ki tudja mi okból. Na de a gyerekeik, Jenő és Erzsébet nem hagyták annyiban a dolgot! Kifundálták-e vagy csak úgy megesett, gyorsan kellett megtartani az esküvőt, nehogy elébb szülessen meg az első csemete.

„Hogy van Ides?” – szól be a lánya az ajtóból.

»Meglátogat azért... Né, még az Örsét is elhozta, az apróka termetű unokát. Az csak bedugta egy pillanatra a fejét, nem szeretik az ilyen gyereklányok a beteg öregasszonyokat. De hát – jutott eszébe –, nem gyerek ez már, eladósorban van. Csak amilyen kicsi, ezt mindig elfelejtem. Ideje lenne már, hogy bekössék a fejét...

Bár igaz, szép ember volt az a Kálmán, de rátarti! Úgy fennhordták az orrukat a Babitsok, úgy jártak-keltek, mint aki karót nyelt. Inkább verte be a fejét a kapufélfába, mint meghajtaná magát... Hagyni kellett volna... elboldogult vele a Gyurka Rozál is. Ő nincs egyedül, mint az én Rozim...«

„Nem eszik, napok óta nem eszik.” – hallotta menyét a konyhából – „Már inni se akar.”

Tanyán élünk, nem vesz körül bennünket kerítés. Nehéz volt Pajti kutyánkat arra szoktatni, nem mehet ki az udvarból, még ha lehetősége is lenne rá. Mikor még a falu könyvtárosaként eljártam dolgozni, szépen lecsücsült a ház elé, úgy várt.

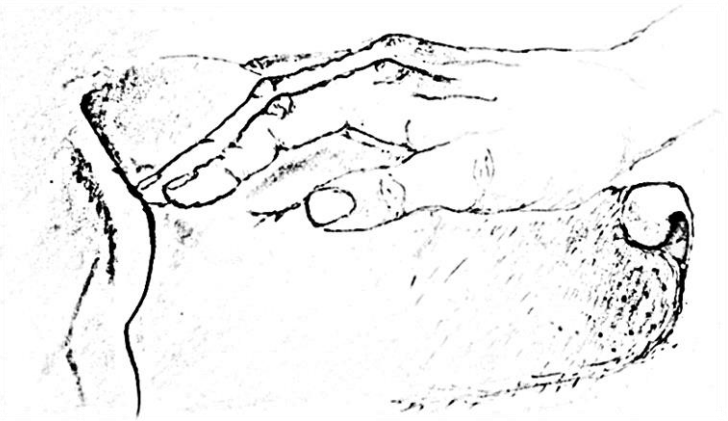
Mielőtt a koronavírus világjárvánnyá nőtt volna – még az utazási tilalmat megelőzően –, pár nap távollét után éktelen visításra értünk haza. Párom a tanya szélére rohanva látta, hogy Pajti erősen vérzik. Golyó roncsolta szét a lábát, mellkasát. Az állatorvos választás elé állított bennünket: elaltatás vagy csonkolás, de még úgy sem biztos, hogy megmarad. Az egész család szerette a kedves, aranyos kis vizslát, hát a műtét mellett döntöttünk. Hál' Istennek szépen felépült. Nyugodt, kiegyensúlyozott kutya lett és kivételezett: ő bejöhét a házba, esténként odakocog saját kis „fészkéhez”.

Halk neszezés.

Zsófia meghallotta a mocorgást az ágya mellől. Ép kezével lassan araszolt a lepedőn az ágya széléig, ahol már meg is találta a nedves orr... a kezét, amely sosem felejtette el megsimogatni a sánta ebet. Öreg már a kutya is, a Pajtás, nincs nála hűségesebb társa mióta az ura elment.

Csapda fogta meg a Tiloserdőben. Vonyított a szerencsétlen és már agyon akarták ütni a favágók, ne szenvedjen, amikor Mátyás mégis úgy döntött, hazahozza. Emlékeztette arra az állatra, amelyik bolondozásával felvidította, a gyerek elvesztésekor enyhítette kettőjük bánatát.

Megcirógatta a kutya fejét. Erőtllenül, meg-megakadva simított rajta végig, aztán a kéz tétován megállt. Pajtás halk nyüszítése törte meg a csöndet...

Meghallottalak, Som Zsófia.

Megszólítottál és meghallottalak. Nem éltél hiába:

*megannyi szál, sejt, géndarabka, elemi részecske köt össze veled,
egy tizenhatod részben itt élsz bennem.*

Látod, terelgeted a gondolataimat is.

Ki mondhatná, hogy nem ismerlek?

Mezeiné Bella Zsuzsanna (mezeitanya@gmail.com)

Grafika: Sulyok-Maráczai Martina

Pocsaji köztemető, 2020 – kép forrása:
<https://kiskelet.hu/2020/11/02/megujult-a-pocsaji-koztemeto/> (2022. okt. 05.)

— Emlékezünk —

Ígéretünkhöz híven most egy olyan tagtársunkra emlékezünk, aki aktív szervezői tevékenységével pezsgést hozott az egyesületbe: sok élménnyel gazdagodtak a kirándulásokra őt követők. De nem csak közösség-építő szervezései hiányoznak, hanem a segítő kutató és a megértő beszélgető- vagy levelezőtárs is. Az alábbi írás érzékletesen mutatja be Fábián Istvánné Fonai Melinda önzetlen jellemét.

In Memoriam

Kedvessége, műveltsége, mások iránti őszinte érdeklődése és segítőkészsége mindig lenyűgözött. Sokat mosolygott, jó volt vele csak úgy együtt lenni és beszélgetni.

Melinda 1952-ben született a Somogy megyei Ráksiban. A budapesti Patrona Hungariae Katolikus Gimnáziumban érettségizett. Általa lett a MACSE közgyűléseinek évekig stabil helyszíne az intézmény díszterme. Könyvelőként dolgozott, de harmadik gyermekének megszületése után feladta munkáját: szeretett gyermekeinek és unokáinak élt, mindent megtéve értük.

Nevével először a Radix Fórum levelezőlistán találkoztam úgy 2004 körül, már akkor is nagyon aktív volt. Mindig segített latin fordításokkal vagy hasznos kutatási tanácsokkal. Családfájukat az 1700-as évekig visszamenőleg kutatta és feldolgozta, majd később segédkezett több kollégájának és ismerősének is.

A MACSE alapító tagjaként – 03 tagsági számmal – az első vezetőségben alelnöki pozíciót töltött be. Hosszú időn keresztül nagyon agilisán vett részt az egyesület

munkájában: különböző rendezvények előkészítésében és lebonyolításában. Ő volt az, aki 2011-ben az első MACSE vacsorát is összehozta Óbudán a Lajos utcában. Szerette és mindig várta ezeket az alkalmakat.

Nagy szíve volt, segítette és támogatta a rászorulókat, akár tagdíjuk befizetésének átvállalásával is. Empatikus hozzáállásával kivívta a közösség szeretetét és tiszteletét. De leginkább az éveken át szervezett vidám és fantasztikus egyesületi kirándulások teszik igazán felejthetlenné Melinda nevét és emlékét!

Az első MACSE vacsorán 2011. március 5-én

A Zrínyi-szobornál Munkács várában – 2012

Az első nagy körutat *2011-ben Erdélybe* szervezte, egyúttal adományt is gyűjtött a Házsongárd Alapítványnak. A kis létszámú, idegenvezetésből is felkészült csapatunk egy nagyon jó hangulatú, kalandokkal és látnivalókkal teli, emlékezetes kirándulás részese volt. Valójában ez az összetartó kis közösség volt az a „mag”, akik éveken át a Melinda által szervezett kirándulások állandó résztvevői lettek.

2012-ben neki köszönhetően jutottunk el *Kárpátaljára* is. Itt egy összehangolt, nagyon komoly szervező munkára volt szükség, mivel a nagy létszámú csoport elhelyezését ottani magyar családoknál oldotta meg Mezőváriban. Utunk során igazán eseménydús és tartalmas programunk volt. Megcsodáltunk több gyönyörű fatemplomot, kis templomokat és nagy székesegyházakat, zsinagógákat is. Hallgattunk csodás kórusműveket a Balás család előadásában. Kutathattunk

levéltárban, bejártuk a történelmi várakat és pompás kastélyokat, voltunk emlékparkban, skanzenben és múzeumban. Láttunk mesés szép vízesést, felkerestük a Fehér- és Fekete-Tisza összefolyását, megálltunk Európa egyik földrajzi középpontján, az Uzsokihágó és a Vereckei-hágó emlékműveinél is koszorúzással emlékeztünk. Vendéglátó mezővári családjaink felejthetetlen búcsúestet rendeztek számunkra. Melinda nem csak páratlan élmé-

Csúctámadás után visszafelé

nyekről gondoskodott: ismét volt adománygyűjtés, ezúttal a huszti református templom javára.

Nem tétlenkedett *2013-ban* sem, Felvidékre két kirándulást is megszervezett: bejártuk *Nyugat- és Kelet-Szlovákia* gyönyörű történelmi városait. Itt is megnéztünk minden nevezetes műemléket, kulturális épületet, templomot, de az ősi magyar várak és kastélyok felfedezése sem maradhatott ki. Programjaink része volt az elődök nyomait rejtő levéltárak megismerése, így kutatásokra is lehetőség nyílt. A jó hangulatot a buszon történt vidám sztorik és kalandok, a közös étkezések, pincei borkóstoló, majd az esti borozgatások és a hosszú, éjszakákba nyúló beszélgetések tették igazán barátivá és emlékezetessé. Felvidéki útjainkat egy kicsit fárasztó, ám felejthetetlen túrával koronáztuk meg: a Magas-Tátrában a Lomnici-csúcsra (2634 m) érve gyönyörködtünk az elénk táruló látványban.

Melinda nem tanult utazásszervezést, de szerette a kirándulásokat és a kihívásokat. Emlékszem, útjainkon mindig nagy táskát cipelt a vállán, benne foglalásokkal és számlákkal. Állandóan tervezett és szervezett, leveleket írogatott vagy telefonált. Még a buszon is egyeztetett, szem előtt tartva a 15 vagy akár 50 fős közösség érdekeit és kívánságait. Persze néha akadtak kisebb szervezési gondok és nehézségek, amelyek elkeserítették, de ezekből tanulva állt neki egy újabb kihívásnak és lehetőségnek. A csapattársak pozitív visszajelzései és lelkesedései segítettek, ha valamilyen elbizonytalanodott.

2014-ben ismét az Ő szervezésében folytattuk a MACSE kirándulásokat, az egykori *Monarchia délkeleti részét* fedeztük fel. Bebarangoltuk Bosznia-Hercegovina, Horvátország és Szerbia régi, magyar vonatkozású emlékhelyeit, történelmi nevezetességeit, szebbnél szebb városait és

természeti csodáit. Sajnos ebben Melinda – magánéleti okok és egészségi problémák miatt – már nem tudott részt venni, így a csoport vezetését Papcsik Béla vette át. Utunk során voltak kisebb meglepetések és némi nehézségek is, de Béla segítségével egy sikeres és igazán jól vezetett, csodálatos, számtalan látnivalóban gazdag körutazás részesei lehettünk.

Melindánk életében ezután csendes időszak, majd szomorú és nagyon nehéz évek következtek, az egyesülettől is eltávolodott. A nehézségek legyőzéséhez hitéből merített erőt, gyönyörű kis unokáitól kapott sok-sok szeretet és boldogság is segítettek, hogy újra talpra álljon.

Bár már nem vett részt a MACSE életében, de mindig érdekelték az itt történő események és hírek. Telefonon gyakran beszélünk. Hiányzott neki a közösség, a régi élete. A levelezőlistára néha írogatott, a közösségi hálón már újra aktív volt.

Annyi, de annyi álma volt még! Tervezte a visszatérést, a nagy „találkozót”, hogy vendégül látja majd a legkedvesebb barátait és új programokban, kirándulásokban is gondolkodott. Ezek megvalósításához kérte tanácsomat és a segítségemet. Sajnos a sors más utat szánt neki. Szerettem és nagyon hiányzik.

Különleges barát és önzetlen csapattárs volt, aki saját idejét sem kímélve éveken át nagy szeretettel mindig azon fáradozott, hogy sok örömet, értékeket és maradandó élményeket vigyen mások életébe.

„Nagy dolgokra nem mindenki képes. De kis dolgokat nagy szeretettel bármelyikünk megteheti.”

Kalkuttai Szent Teréz

Kőhegyi M. Anikó
(aniko.kohegyi@gmail.com)

A kirándulásokról bővebb [beszámolók](#) és [képek](#) találhatóak a MACSE honlapján, a Matrikulában pedig Erdélyről a 2011. évfolyam 1., Kárpátjáról a 2012. évi 3. számban olvasható tudósítás.

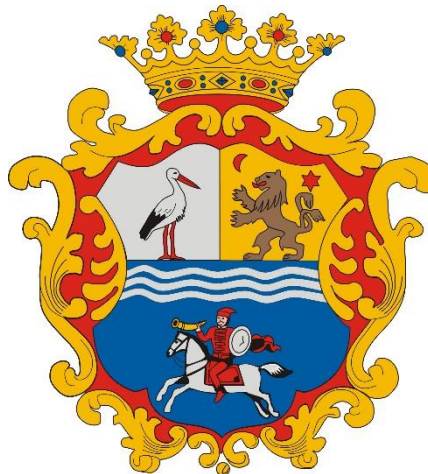
— Bemutató —

Összefogással könnyebb – bemutatkozik
a MACSE Jász-Nagykun-Szolnok megyei csoportja

Megyénk a családtörténeti kutatások terén különleges hagyományokkal büszkélkedhet. Tudomásunk szerint az országban elsőként Mezőtúron alakult klubszerűen működő csoport a téma iránt érdeklődőkből 2009 szeptemberében. Ezt nemsokára követte a szolnoki Aba-Novák Agóra Kulturális Központ (ANAKK) kebelén belül működő Családkutató Klub. A megalakulással önmagában nem is lehetne hivatkozni, ha a két társaság számos eredményt felmutatva nem működne együtt azóta is töretlenül: előadások, kiállítások, konferenciák, szakmai utak, felsorolhatatlanul sok program jelzi az itt végzett munka komolyságát.

Ilyen előzmények után merült fel az a gondolat, hogy a Magyar Családtörténet-kutató Egyesület kezdeményezésére hozzunk létre egy kisebb megyei szintű csoportot a térségben lakó vagy itteni gyökerekkel rendelkező család- és helytörténet-kutatók egymás közötti kapcsolattartásának, a helyi ismeretek megosztásának és a szakmai segítség áramlásának megkönnyítése.

Szerencsére senki sem tekintette konkurenciának a kezdeményezést, rögtön lelkes támogatókra találtunk: az ANAKK igazgatója helyet ajánlott az összejöveteleinknek, a Családkutató Klub meghívott bennünket az előadásaikra. A megyei levéltár vezetője pedig kezdetnek egy ismerkedő levéltári látogatást¹ ajánlott, hogy a későbbiek során bátrabban jelentkezünk egyéni kutatásra, s egyúttal

Jász-Nagykun-Szolnok megye címere.
Forrás: nemzetijelkepek.hu

invitáltak a szeptember 13-i Levéltári Napra is.

A helyi csoport megalakításához kezdetként a toborzó felhívást a térségben címmel rendelkező egyesületi tagok kapták meg azzal a megjegyzéssel, hogy a belépésnek nem feltétele a MACSE tagság. A tizennégy jelentkező között örömeinkre voltak korábban már elismertséget szerzett kutatók is.

Ezek után csatlakozott a mezőtúri társaság egy része. Ők leginkább helytörténeti témákat igyekeznek feldolgozni, de természetesen ki-ki folytatja a már korábban szép eredményeket felmutató családtörténet-kutatását is. Legutóbbi, szeptember 16-i összejövetelünkön újabb kutatókkal gyarapodott csapatunk.

Azt már a szervezések elindulásánál tudni lehetett, hogy ezek a MACSE csoportok a helyi érdeklődők kívánságainak megfelelően különfélék lesznek. Az igények felmérésére egy kérdőívet állítottunk össze, kikérve a jelentkezők véleményét, mivel foglalkoznának szívesen. Az eddig beérkező válaszokból kitűnik, hogy legtöbben az ANAKK Családkutató Klubjának

¹ A levéltár-látogatás időközben 2022. október 21-én megvalósult (szerk.).

előadásai iránt érdeklődnek. Ezen túl a közös, egymást segítő kutatást említették, és család- és helytörténeti sétákon, kirándulásokon vennének részt leginkább. A jövőbeni programok alakításához kíváncsian várjuk a további, akár konkrétabb jelzéseket.

A minket érintő híreket elektronikus levélben és a meglévő „Családkutatók klubja Szolnokon” Facebook-csoporton keresztül közvetítjük a tagok felé.

Ahogy az előzőekből kiderült, a mezőtúri családkutatók nagy hagyománnyal bírnak. A csatlakozási felhívásra mindjárt egy programajánlattal jelentkeztek: megszervezték egy szakmai utat Gyomaendrődre, amelyre meghívták a megyei csoport többi tagját.

Az esemény jó alkalmat nyújtott az ismerkedésre. Ez alkalommal többen csatlakoztak hozzánk az öcsödi hagyományőrzők közül is.

A kirándulás fő programja volt a Kner Nyomdaipari Múzeum hazánkban egyedülálló nyomdászati és családtörténeti gyűjteményének megtekintése, mely a cégalapító Kner Izidor Imre fiának egykori lakóházában lett elhelyezve. Beinschróth Károly széleskörű szakma elméleti és gyakorlati tudásával, a família ismerőjeként és tisztelőjeként mutatta be csoportunknak a Kner család tagjainak munkásságát

és a nyomda történetét az 1882-es indulástól napjainkig.

Láthattuk a színes képek előállításának folyamatát, a könyvkészítés részleteit, az ipari gépeket, melyek jelenleg is működőképesek. Az egykor itt készült könyvek, egyéb kiadványok, nyomtatványok sora látható a kiállításon.

Tanulmányozhattuk a Kner Salamonnal kezdődő családfát: három gyermeke született, közülük a Sámuel nevű középső fiú költözött Gyomára, ezzel vette kezdetét a család itteni története. Tárlatvezetőnk kiemelte, hogy a város rendkívül sokat köszönhet a Kner családnak: általuk indult el és lett folyamatos a település gazdasági fejlődése, iparosodása, polgárosodása, fellendült társasági élete. A helyi lakosok ma is hálával emlékeznek arra, hogy a hajdani

munkaadók milyen emberségesek voltak. Messzemenően elismerték dolgozóikat, megbecsülték munkájukat és támogatták a szakszervezet létrejöttét is.

A hangulatos ebédet követő helytörténeti sétánk során Jordán Ágnes vezetésével – aki azóta belépett csoportunkba –

megtekintettük Erzsébet-ligetet, a város patinás épületeit, parkjait, szobrait, emlékműveit.

Programunk befejezéseként tiszteletünket tettük a Kner emlékmű előtt, amelyet a nyomda fennállásának 100. évfordulójára emeltek. Felirata Kner Izidor hitvallását hirdeti:

"Életem értelme nem az, hogy nyomdász vagyok, hanem az, hogy szolgállok."

A kutatók együttműködésére ma már számos kényelmes lehetőség van, hála az informatika világának. De nem tudják pótolni azt az érzelmi többletet, amit a személyes találkozások adnak, melyek alkalmával alaposabban körül lehet járni egy-egy témát, megvitatni kutatási problémákat... A hasznosan együtt töltött idő mellett egyúttal mélyebb barátságok alakulnak ki. Ezért fontosak ezek a csoportok és az általuk szervezett összejövetelek, közös programok.

További eseményekkel várjuk a közösségi élményre vágyó jelentkezőket a csoportba.

Csicsman György
(csicsmangyorgy@gmail.com)

— *Kutatás, tanulmány* —Grimm Vince, a Pesti Sakk-kör első elnöke
– új kutatási eredményekKazimir Edit – Négyesi György
(negyesigy@gmail.com)

A német nyelvű forrásokat Kazimir Edit fordította.

Köszönetet mondunk Kolpaszky Zsuzsanna bécsi kutatási segítségéért.

Cikkünkben kísérletet teszünk több mint tíz éves kutatásunk összefoglalására, Grimm Vince életpályája első szakaszának felvázolására. Sikerült kiegészíteni, pontosítani, forrásadatokkal ellátni és a lehetőség határáig összesíteni eddig ismert életrajzeit. Többet tudunk származásáról, családjáról, polgári egzisztenciáját megalapozó üzleti vállalkozásainak részleteiről, kő- és bankjegynyomdászai tevékenységéről, ezek esemény-történetéről, hazai és nemzetközi kapcsolati hálójáról, a Pesti Sakk-kör megalakulásában és a levelezési sakkmérkőzés során játszott szerepéről, 1848–49-es tevékenységeiről, szabadkőműves kötődéséről, menekülése részleteiről, renegáttá válásának körülményeiről, törökországi időszakának mozzanatairól (Sumla, Vidin, Aleppo, Konstantinápoly), hazatéréséről és élete alkonyáról.

Grimm Vince 1801. március 15-én született Bécsben. Keresztneve több változatban, különböző helyesírással tűnik fel a korabeli forrásokban: Vince, Vincze, Vincent, Vincenz, illetve születési anyakönyvi bejegyzése¹ szerint: Vincentius Ignatius Leopoldus Grimm.

Édesapja, idősb Vinzenz Grimm a csehországi Napagedlből származott. Jómódú bécsi nagykereskedőként tartották számon. Egész Európára kiterjedő üzleti kapcsolatokkal rendelkezett, a korabeli osztrák sajtó tudomása szerint oroszországiakkal is. A bécsi hivatali körökkel szintén jó viszonyban volt. Az ő pesti bizományosa volt a magyar történészek által is számon tartott Hermann Breisach. Édesanyja, Josepha Wolff maga is kereskedőcsalád leszármazottja. A házasságból a bécsi anyakönyvi források szerint 8 élő utód: 6 lány és 2 fiú származott, Vince a második gyermek volt.

Grimm Vince (1801–1872). Kép forrása: Wikipédia²

¹ <https://data.matricula-online.eu/en/oesterreich/wien/01-st-stephan/01-103/?pg=94> (2022. okt. 10.)

² https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fc/Vincent_%28Vincenz%2C_Vince%29_Grimm.jpg (2022. okt. 10.)

Feltételezzük, hogy gondos nevelésben részesítették, megfelelően tanították, ám egyelőre nem találtuk nyomát annak, hogy bármilyen képzésben részesült volna. Annak ellenére, hogy hagyományos értelemben vett iskolai végzettséget nem említenek a források, a Grimmet személyesen ismerő kortársak leírásaiból német anyanyelven mellett angol, francia, magyar, olasz és török nyelven beszélő, rendkívül művelt, olvasott, tájékozott, jó szakember, ügyes, talpraesett kereskedő alakja rajzolódik ki. Későbbi pályafutásában fontos szerepet betöltő testvérei közül meg kell említsük Leopoldina nővérét (*1800. február 23.), Paulina húgát (*1806. június 27.) és Gustav Viktor öccsét (*1815. december 19).

Grimm 1823-ban települt át Magyarországra. Négy évig házitanító volt Forgách gróf szolgálatában (nem tudjuk hol és azt sem, hogy a család melyik ágáról van szó), később szintén 4 évig a Bácsér Canal- und Schiffahrts Gesellschaft (*Bács Csatorna- és Hajózási Társaság*) aktuáriusa, azaz írnoka. Özvegy édesanyja 1829-ben követte, 1831-es pesti letelepedése után nőtlen fia is az ő háztartásában élt.

Nehéz felsorolni, hogy Grimm, ez a reneszánsz ember mi mindennel foglalkozott élete folyamán. A magyar, német és angol nyelvű életrajzokban (például a Wikipédián) a következőket találjuk: műáros – ma talán műkereskedőnek mondanánk –, litográfus/könyvnyomdász, rajzoló, karikaturista, illusztrátor, festő, rézmetsző, nyomda-tulajdonos, kottakiadó, térképész, sakkozó, a Párizs–Pest 1842–45-ös levelezési sakkmérkőzésre alakult Pesti Sakk-kör elnöke, a „magyar állami bankjegynyomda” litográfiai osztályának vezetője, író, 1849 után magyar emigráns török szolgálatban ezredesi ranggal.

1831. április 17-én kérelmezte a Helytartótanácsnál első pesti üzleti vállalkozásának engedélyezését. Réz-, kőmetszet- és kottakiadót, illetve kereskedést vásárolt, azt fejlesztette tovább. Üzleti kapcsolatait Bécsre is kiterjesztette. 1832-től kölcsönzéssel is foglalkozott, de alapvetően kottakiadásra és -kereskedésre szakosodott. A 30-as években a pesti zeneszerető és -értő közönség számára szerzett be zenei újdonságokat (kottát, hangszert) főként Bécsből. Ugyanakkor a boltjában rendszeresen helyt adott különféle rendezvényeknek is, mindkét nem számára. Ezek az alkalmak fontos társasági eseményekké nőtték ki magukat. A programokat zene, hangverseny, nyelvi és irodalmi vetélkedők és egyéb produkciók is színesítették, magyarázatot nyújtva Grimm híresen jó társasági kapcsolatainak eredetére.

Népdalokat, magyar szerzeményeket is megjelentetett. Vásárokon is jelen volt. 1833-ban a mai Váci utca és Deák Ferenc utca sarkára költöztette a boltot. 1834-ben Frankfurtból vásárolt nyomdagép behozatalára és üzembe helyezésére kért engedélyt. A Nemzeti Casino Évkönyve már 1835-ben az üzleti élet jelesei, a kaszinó részesei között tüntette fel Grimm Vincze szép műárust kereskedők, táblabírók, helytartótanácsi szenátorok társaságában. Ezekhez a férfiakhoz a hivatalos, illetve üzleti kapcsolatot meghaladó személyes jó barátság fűzte. Széchenyi István naplójának 1835-ös kötetében említette, hogy Crescence társaságában felkereste Grimm üzletét.

Egy 1835-ben kelt hivatalos nyilatkozatból tudjuk, hogy Grimm háztartásában ekkor édesanyjával és két nőttestvérével élt (Leopoldina, Paulina). Inast, vagy talán tanítványt is tartott. Hozzáértése, igényessége, tetszetős munkái tehát jó hírnevet, ezzel járó jövedelmet, jó megélhetést szereztek számára. Boltja ekkor már a Dorottya utcában volt megtalálható, képgyűjteményét a Helytartótanácsnál is nyilvántartották. Ebben az időszakban alakulhatott ki Grimm bizalmas kapcsolata a Dorottya utca szomszéd házában, a Wurm házban ügyvédi irodát fenntartó Kossuth Lajossal. Kettejük viszonya azonban korántsem volt konfliktusmentes, mint ez később látható.

Grimm üzleti kapcsolatai nem korlátozódtak Pestre, jelentős forgalmat bonyolított Európa jelesebb központjaival (London, Párizs, Milánó, Frankfurt). Egyre több önálló albumot adott ki. A gondosan megtervezett ajánlásokból következtethetünk a célközönségre, illetve az egyre épülő kapcsolati háló kiterjedtségére: pl. Széchenyi engedélyét bírva, neki ajánlotta a *Magyarországban található legjelesebb lovak képei* című albumot. Trefort Ágostonnal, Serényi László gróffal és Lukács Móriccral 1839-ben megalakította a Pesti Műegyletet, az első képzőművészeti szakintézményt.

Hirdetési közleményeiből tudjuk, hogy az általa folyamatosan forgalmazott művek listáján számos oktatásra, iskolai és egyéb gyermekképzésre alkalmas kiadvány volt. A magyar nyelvű tankönyvek mellett német, szlovák és szerb nyelvű munkákat is kiadott. Leopoldina húga 1840 áprilisában leányiskola és nevelőintézet alapítását hirdette, kapcsolattartóként „testvérem Grimm Vincze szépműárost”, a Pesten ekkor már ismert közembert nevezte meg.

A nagy volumenű kiadói fejlődés 1841-ben megtorpant, csődeljárás indult ellene. A Pesti Műegylet ügyében kifejtett fáradozásai és a csődeljárás között ok-okozati összefüggést lehet feltételezni. A Műegylet pénztárnokaként Grimmnek Kossuth megrovását kellett elviselnie a pénzkezelés pontatlansága miatt, ám az utólagos elszámoltatás egyértelműen kiderítette, hogy ez nem állta meg a helyét. Ezt látszik alátámasztani Barabás Miklós naplója és Szvoboda Gabriella történeti munkája is. Grimmnek volt köszönhető, hogy *„a májusban bezárt bécsi kiállításról a teljes müncheni anyagot fővárosunkba szállították. Ennek révén a centralistáknak az a célja is megvalósult, hogy a magyar kultúra egyik ága nemzetközi kontextusban szerepelhessen a hazai közönség előtt. Képzőművészetünk intézményesen kezdett bekapcsolódni a közép-európai szellemi vérkeringésbe [...] Grimm Vincének példás buzgóságáért és költséggel járó iparkodásáért – mivel neki köszönhető a kiállítás váratlan sikere és az alapszabály szerint neki járó tiszteletdíjakról lemondott – egy képet ajándékoztak.”* A *Honművész* lap 1839-ben egyébként megemlítette, hogy Grimm kilépett a Pest-budai Hangászegyletből. Úgy gondoljuk, nehezen győzhette a Műegylet körüli sok munkát.

A *Világ* napilap 1842. május 28-i száma közölte, hogy egy év után a csődeljárás „barátságos megegyezéssel” zárult. Ez anyagi mentőövet jelentett, amelyet lényegében a Műegylet körül csoportosuló erők biztosítottak Grimmnek. Csak így volt lehetséges, hogy 1842-ben berendezhette újabb vállalkozását: egy nyomdát, litográfiai intézetet a Königgasse 136-ban, a mai Király utcában. (A Dorottya utcai bolt továbbra is üzemelt, kínálata pl. válogatott hangszerekkel bővült.)

1843-tól volt engedélye kottakészítésre. Az új nyomda februárban már tánczenekottát is kínált, kényes ízlésű, válogatott közönség számára. Ennek bevételeivel jótékony adakozás ügyét kívánta segíteni, a Vakok Intézete számára gyűjtött. Kiadványainak sorában felbukkant a komponista, a későbbi stabil üzletfél, a személyes „jó ismerős” Johann Jannotyck von Adlerstein, akinek később kétes szerep jut majd Grimmék 1848–49-es megítélésében. (1849-et követően Jannotyck jelentéseket közölt a két Grimm testvér, Vincenz és Gustav állítólagos „viselt dolgairól”. Az azonban nem bizonyosodott be, hogy pusztán az ő információi alapján ítélték volna halálra Grimm Vincét „*in effigie*”.)

Jannotyck Prágából származott, Pesten letelepedve zenetanárként, majd újságíróskodással kereste kenyerét. Grimm 1843-tól korrekt üzleti kapcsolatot tartott fenn vele, 1845-ben kérésére bizonyítványt is állított ki neki, amelyben nagy tudású, lelkiismeretes emberként, ügyes pedagógusként jellemezte. Jannotyck egyébként 1848-ban ellenforradalmi tevékenysége miatt megjárta a börtönt is.

A Pest–Párizs levelezési sakkmérkőzés 1842–45 között folyt. A franciák legyőzésével fényes diadalt aratva megalapozta a magyarok iránti korabeli nemzetközi szimpátiát és a Pesther Schachverein, azaz az első Pesti Sakk-kör megalapításával egyszer s mindenkorra ismertté tette Grimm Vince nevét, annak első elnökeként. A kör a Dorottya utcában, a Wurm-udvarban működött. Itt volt a pesti postaállomás is, amelynek címét megadta a párizsi ellenfélnek az újonnan alakult egyesület vezetősége.

A Pesti Sakk-körnek helyet adó Wurm-udvar³ a 21. században. Jobbra a Dorottya utca

Ugyanebben a házban volt Johann Friedrich Walzel nyomdász Grimm Vince kereskedéséhez és kiadójához hasonló profilú vállalkozása is. Walzel unokája 1936-ban azt állította, hogy az akkor már 15 éve Pesten élő, magyar állampolgárságú nagyapja itt vált Kossuth bizalmas emberévé, és lett a tervezett állami bankjegynyomda ügyeibe bevont bizalmas személy. Ugyanígy Grimm Vince is, mint a későbbi állami nyomda litográfiai osztályának vezetője. A Kossuth által kitűzött célt, a bankjegynyomda könyvnyomdászati és litográfiai teljesítményét Landerer, Heckenast, Grimm és Walzel együttes szakértelme és gépparkja tette megvalósíthatóvá.

1843 októberében Grimm pályamunkájával bronzérmert szerzett az Iparműkiállításon. Bevilaqua Borsody Béla szerint: „E kiállítást Kossuth kezdeményezésére tervezte a Magyar Védegylet, mely az akkori osztrák és cseh iparral szemben a gyermekkorát élő magyar ipart kívánta fejleszteni.” Novemberben tulajdonost váltott a Dorottya utcai műkereskedés, Grimm idejének java részét a nyomdára, a kiadásra fordíthatta. Másodszor is kiadta Jannotycck von Adlerstein magyar zeneelmélet-tanát, majd Anton Günther neves pesti rézmetszővel együtt magyar családok címereinek nyomtatásába fogott.

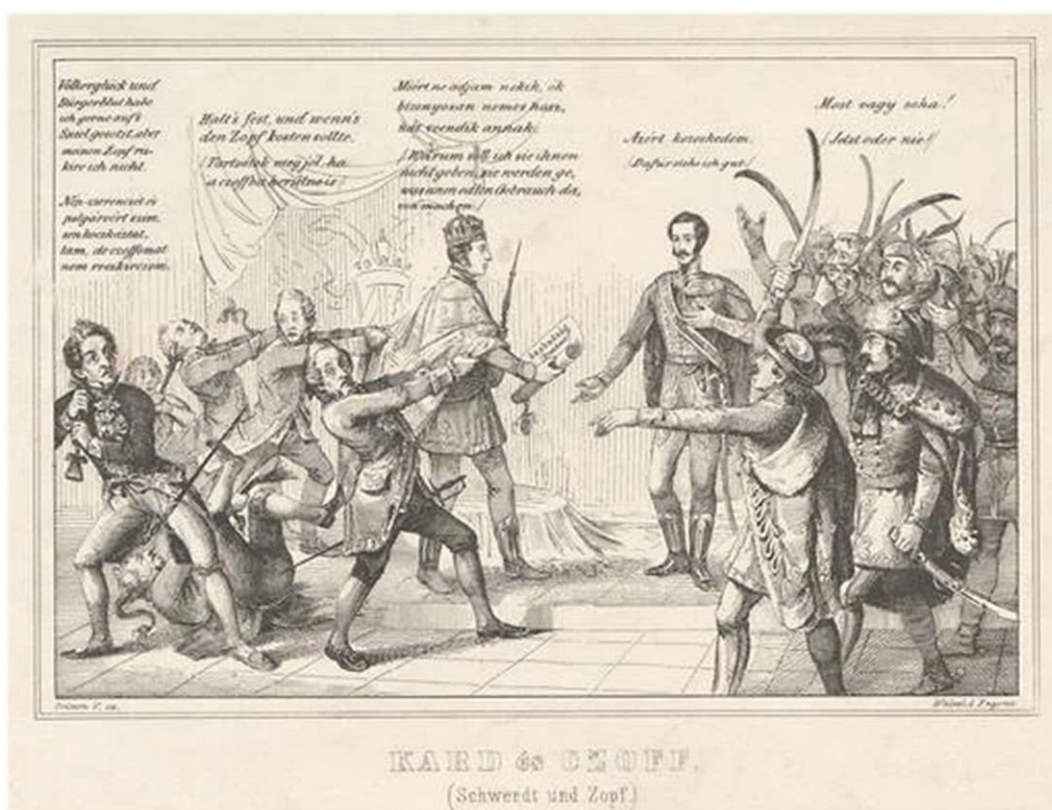
³ Mai neve: Dorottya-palota. Kép forrása: https://prusi.blog.hu/2014/08/25/a_ropnant_nagy_haz_vilaghiru_sakkozoi (2022. okt. 24.) – Az itt hivatkozott faninfo.hu a kép letöltésekor átalakítás alatt volt.

1845-ben hatósági eljárás indult ellene, mert cenzori engedély nélkül nyomtatott dokumentumokat a védegyelet emberei számára. (Mint a visszaemlékezéséből kiderül, Kossuth hosszas nyomásának engedve sértett törvényt.) Kőnyomó készleteit a hivatal készült lepecsételni, de addigra Grimm a nyomdáját annak minden berendezésével együtt eladta a visszavásárlás fenntartásával – lévén a hitelezők is személyes jó ismerősei voltak. Utóbbiak a nyomdát haszonbérletbe Walzel nyomdásznak adták. Ettől kezdve Grimm hivatalosan Walzel üzletvezetőjeként dolgozott tovább.

Kossuth állami bankjegynyomda-tervének fontos állomása lehetett, hogy 1845 augusztusában Landerer és Heckenast Londonba utaztak, nyomdájukat célszerű eszközökkel felszerelendő. 1846 júniusában egy angol lapban említették Grimm londoni üzleti látogatását és sakkjátszmáját. Többedmagával járta Európát magán- és üzleti célból, látszólag passzióinak élve, de a későbbi fejleményeket nézve feltételezhetjük, hogy az üzleti érdek felülírta az egyebeket. Míg Grimm 1846–47-ben folyamatosan sakkozott Európában, az üzleti ügyeket Pesten öccse, a szintén kereskedő, ám inkább adminisztratív irodai munkát végző Gusztáv vitte.

Grimm Vince 1848 elején rajzolta a *Kard és czojf*⁴ című, a nevének nem mindennapi hírnevet szerző gúnyrajzot. A képen az István (Stefan) nádor felé induló király kezében egy „Szabadság” feliratú okirat látható, amelyet átadni készül a nádornak. A rajzon olvasható párbeszéd e két méltóság, valamint a híveik között zajlik. Ferdinánd oldalán a királyt e lépéstől mindenáron visszahúzni kész konzervatív politikai erők tömörülnek, akik uralkodójukat akár a hajánál fogva is visszatartanák, míg a garanciát vállalni kész nádor körül a szabadságot „Most vagy soha!” felkiáltással követelő magyarok csoportosulnak.

A címben és a látványban rejlő gúny feszültségét a két kulcsfogalom teremti meg: a „der Zoff” („czoff”) veszekedést, zúrt, viszályt jelent, míg az alakra igen hasonló „der Zopf” jelentése hajfonat.

⁴ Forrás: Magyar Nemzeti Digitális Archívum, https://mandadb.hu/tetel/36614/Kard_es_czoff (2022. szept. 20.)

1848 márciusától Grimm az események sűrűjébe került. Egy június eleji tudósítás szerint nyomdájának új tulajdonosa, A. F. Walzel nyomdapapír, illetve bankjegynyomdai eszközök beszerzése ügyében Bécsbe utazott, magyar bankjegyek nyomtatásának előkészítésére. Valószínűleg azonban ezt a beszerzési utat Grimm bonyolította, akit azzal is megbíztak, hogy állapodjon meg a legmegfelelőbb vésnökkel „*a magyar pénzjegy készítéséhez szükséges [...] fejkép mintájának vésése iránt*”. Erre a célra augusztusban a pénzügyminisztérium 1000 pengőforintot utalványozott neki.

Ugyanebben az időben folytak a pesti szabadkőműves páholy alapításának előkészületei, amelyek – a „gondos” konspirációt követően – ekkorra már viszonylag széles sajtóvisszhangot kaptak. Ehhez kapcsolódik Grimm irodalmi tevékenységének sarkalatos darabja, egy kevéssé ismert tanköltemény megírása is: *Theorie der nützlichen Künste*.

1849 februárjában a pénzügyminisztérium újabb megbízással a diósgyőri papírgyárba küldte, hogy szerződést kössön papír szállítására. Ugyancsak ebben az évben jelent meg Grimm másik tankölteménye, a *Jellachichiade*. E mű hatásáról és jelentőségéről, ha röviden is, de beszámolt mind az osztrák, mind a magyar szakirodalom. Üzenete egy egész nemzedéknek szólt, értette belőle ki-ki a magáét: Jannotyck és más hasonló közvetítők révén a hatalomba visszakerülő Habsburgok éppúgy, mint a hazai közvélemény – bár a vers nem vált széles körben ismertté.

Grimm Vince, habár nem tartozott a politikacsinálók legbelsőbb körébe, szigorúan bizalmas megbízásoknak tett eleget, mint amilyen például a fent említett bécsi út is. 1848–49-es politikai szerepvállalása miatt sem volt más választása, neki is menekülnie kellett. Vele tartott Gusztáv is.

A menekülők útja a határ felé vezetett: Debrecen, Nagyvárad, Arad, Lugos, Karánsebes, Orsova, Mehádia. Augusztus 23-án Házmán Ferenc, Lórodi Ede, Szemere Bertalan és Grimm Orsovánál elásták a koronát, hogy elrejtsek. Az esetről Grimm 19 oldalas német nyelvű összefoglalásban adott hiteles információt. A dokumentum lappang, Bevilaqua Borsody Béla azonban még olvasta. Megszületésének oka véleményünk szerint nem annyira a magát előtérbe helyezni ritkán akaró Grimm életrajzírói ambíciója, mint inkább az a szándéka lehetett, hogy e történelmi esemény szemtanújaként, fontos részletek tudójaként, a helyszíni vázlat megalkotójaként segítsen tisztázni a történeteket. Az eseményben részt vevő többi szereplőtől eltérően az ő neve soha nem merült fel az ügy potenciális elárulójának vélt személyek között.

1849 szeptemberében egyes lapok a két Grimm testvér halálhírét költötték azt állítva, hogy Karánsebesnél megölték őket. Pár nappal később helyreigazítást közöltek. Ezt követően vált el a két testvér útja: Gusztáv Mehádia felé menet már beteg volt, nem tarthatott bátyjával, 1851-ben pedig elhunyt tüdősorvadásban.

A Törökországhoz tartozó Sumlából (a mai bulgáriai Sumen) Vince nem Kossuthal, hanem Bimmel tartott. Renegát lett belőle, Schneider Antal törzsorvos és Balogh Viktor társaságában február 24-én indult Aleppó felé. Kossuth még február 12-én menlevelet állított ki neki – a bankjegyintézet egykori igazgatójának –, amely szerint bankigazgató (Bankinspektor) volt. Ennek a későbbiek szempontjából lényeges szerepe lesz: a befogadó török fél ugyanis hivatalosan csak katonát és orvost kívánt a seregébe besorozni, Grimm azonban sosem volt katona. A *Pressburger Zeitung* 1850 márciusában megírta, hogy Grimm „*Vidinbe való érkezésekor a pasa elé vezettette magát. Mivel sem orvos, sem katona nem volt a pasától nemleges választ kapott [...] Grimm, a kitűnő rajzoló, papírt és ceruzát vett elő a belső zsebéből, és elkezdte rajzolni a helyiséget, a faburkolatú famennyezetet, a faliszekrények ódon faragványait, a perzsaszőnyegeket és kerevettakarókat, a csibuktartót, a falra akasztott fegyvereket, a falállványt a Korán könyvével, a vörös váncosokat és a szultán kézjegyét,*

ami fekete keretben függött a falon. A ceruzarajz olyan jól sikerült, a szultán kézjegye annyira élethű lett, hogy a pasa az örömtől a reménykedő renegát nyakába ugrott és azon nyomban kinevezte a tüzérség őrnagyának. Grimmet most Musztafának hívják...”

Március végén egy lapban megjelentek az aleppói transzport tagjainak nevei és megerősítették, hogy erős őrizetben indultak Sumlából Várnába. Későbbi júniusi hír szerint pedig Grimm török katonai szolgálatban állva a porta megbízásából üzleti úton járt Londonban nyomdagépeket vásárolni. Ha igazat adhatunk ennek az egyetlen lapban megjelent hírnek (*Grazer Zeitung, Abendblatt*, 1850. június 13., 133. sz.), akkor Grimm vélhetően hivatalos megbízottként Londonban nagyjából ugyanazt teszi, amit Landererek tettek a bankjegy-nyomda felállítására előtti időkben. Ez, és a Grimm törökországi életével kapcsolatos összes további kijelentés azonban a helyi kutatási lehetőségek megközelíthetlensége miatt egyelőre csak feltételezés. Még mindig nem tudjuk, milyen minőségben, hol és hogyan állt a török hadsereg szolgálatában. Több egymásnak ellentmondó, meg nem erősített állítás is olvasható a hivatalos forrásokban. A sajtóhírek egy látszólag „békés emigráns” életét láttatták egy messzi, egzotikus országban: a híres sakkozó állatszélidítéssel foglalkozik, Musztafa vagy Ferhad nevet vett fel, Aleppóban egy romos épületben lakik stb.

Grimm sorsának alakulásáról a közvélemény Magyarországon és külföldön egyaránt viszonylag hamar hírt kapott. Ennek magyarázata az volt, hogy ő maga széleskörű levelezésbe fogva informálta a barátait, ismerőseit, elsőik között a nemzetközi sakkélet híveit. A hazai olvasóközönséget Bem haláláig névtelen tudósításokban folyamatosan értesítette az ottani eseményekről a *Pesti Napló* politikai lapban. (Fent említett vidini rajza itt jelent meg. Ennek alapján feltételezzük, hogy a többi hasonló, aláíratlan közlemény is tőle származik.) A levelezés másik fontos célpontja a *Leipziger Illustrierte Zeitung* szerkesztősége volt, itt számolt be az aleppói lázadás leveréséről (1850), és ide küldte el képes beszámolóit is.

1851. január elején meghalt Bem. Síremléke tervét – Mehmed pasa hadügyminiszteri támogatását is megnyerve – Grimmre bízta, aki a szervezők kérésére fehér márvány emlékművet tervezett, az alapzat készült csak sárga márványból. Fiala János honvéd ezredes emlékirataiból tudjuk, hogy Bem egyik állandó kedvelt sakkpartnere Grimm volt, akit a tábornok állítólag majd’ minden alkalommal legyőzött.

A hónap végén a *Leipziger Illustrierte Zeitung* közölte Grimm saját kezű vázlatait, rajzait. Márciusban derült ki egy újságcikkből, hogy nem hagyhatta el Aleppót, pedig névre szóló meghívást kapott Londonba nemzetközi sakktalálkozóra – legújabb nevén, mint Murad ezredes. Ismeretes az a fennmaradt levél, melyben a találkoztól lemondta. Júliusban egy londoni lap jelentette meg sakktalálkozását. 1852-ben arról tudósítottak a lapok, hogy Grimm csatlakozott a 19. századi matematikusoknak és műkedvelőknek ahhoz a népes csoportjához, amely a kör négyesítésének problémáját kívánta megoldani. Egy jóval későbbi, 1876-os visszaemlékezés szerint 1865-ben Mustapha bey néven őrnagyi rangban a török törzskarnál teljesített szolgálatot, amikor az írás szerzője meglátogatta Konstantinápolyban.

Grimm a hatvanas évek második felétől komolyan fáradozott azon, hogy végleges hazatérését előkészítse. Ennek jegyében 1865-ben járt is Magyarországon. Kísérletet tett arra, hogy korábban Treichlinger Józsefnek átengedett üzletét visszaszerezze, ám ez nem sikerült. Biztos anyagi háttér nélkül nem kockáztathatott, vissza kellett térnie Isztambulba, nehogy idegenben kiérdemelt járadékai is veszélybe kerüljenek. Andrássy Gyula 1867-es hivatali leveléből tudható, hogy Grimmet a török tábornoki törzskola tanáraként nyugalmazták. Ekkor még Konstantinápolyban tartózkodott. Maga kérte Andrássy segítségét, hogy külföldi szolgálati éveikért járó nyugdíjának vagy végkielégítésének ügyében a portánál eljárjon, egyéb kintlévőségeinek visszaszerzésében

segítsen, valamint lehetővé tegye, hogy szolgálton kívüli oszmán tisztként visszatérhessen Magyarországra. Grimm megbízottjának a török fél 833 piaszternyi nyugellátást és 10 909 piaszternyi behajtott követelést fizetett ki. Nem tudjuk ki képviselte, ahogy azt sem, Grimm mikor és hogyan utazott haza. Mindössze annyi bizonyos, hogy 1868. november végén már Pesten volt. Mint egyedüli Pesten élő családtagja, Paulina húga fogadta a nyugdíjas katonatisztként hazatérő fivérét.

1869 januárjában Grimmet a Pesti Sakk-kör tiszteletbeli elnökévé választották, az ezt követő években csendes visszavonultságban élt Pesten. Ahogy a *Fővárosi Lapok* írta (1872. január 19.): „*hófehér hajával, bajuszával s fején a török fezzel föltűnő alak volt. A vendéglőkben többnyire könyvvel jelent meg; csöndesen költé el szerény ebédjét vagy vacsoráját, azután senkivel sem törődve folyton olvasott.*” 1869-ben a Dob utcában, 1870-ben a Nagymező utcában, 70 éves korában bekövetkezett halálakor 1872. január 16-án a Király utcában lakott. Bátyját túlélve, az egyetlen örökösnek számító Schommerné született Grimm Paulina intézkedett temetéséről, hagyatéka sorsáról. Húga összességében 5222 forint 91 krajcár örökséghez jutott.

Grimm halálhíre európai esemény volt, sajtóvisszhangja bel- és külföldön újra ráirányította a figyelmet. Az újságok megemlékezéseiből egyértelműen kiderül, hogy Grimmet a korabeli közvélemény továbbra is számon tartotta: említik mint hajdani pesti műáros, az első Kossuth-bankók rajzolója, a Törökországba menekült és iszlám vallásra áttért emigráns, a forradalom szereplője, a magyar koronázási jelvények elásásában segédkező közszereplő és jeles sakkozó, aki harmadmagával diadalt aratott a Párizsi Sakk-kör felett.

Felhasznált források:

Könyvek

Ács Tivadar: *A száműzöttek. Fiala János honvédezredes emlékiratai*. Budapest, 1943.

Adressen-Kalender von Pest, Ofen und Altofen für das Jahr 1873

Barcza Gedeon szerk.: *Magyar Sakktörténet I. kötet*. Sport Kiadó, Budapest, 1975.

Gemeinnütziger Kalender für alle Staende Ungars zugleich Adressenbuch für die k. Freistaedte Ofen und Pest, auf das Gemein 1842–1845

Grimm Vince: *Jellachichiade*. Heldengedicht in vier Gesängen. Basil Kozma, Pesth, 1849.

Grimm Vince: *Theorie der nützlichen Künste*. Lehrgedicht vom Verfasser der Jellachichiade. Gebr. V. Landerer und Heckenast, Pesth, 1849.

Handels-und Gewerbs-Kalender 1848

Iparczimtár 1846

Képviselőházi Napló 1935

Kosáry Domokos: *A Görgey-kérdés története*. Budapest: Kir. Magy. Egyetemi Nyomda, 1936.

Kövér György: *A Pesti City öröksége. Banktörténeti tanulmányok*. Várostörténeti tanulmányok 12. Budapest, 2012.

Magyar Kereskedelmi Almanach 1845

Mályuszné Császár Edit vál. és bev.: *Megbíráltak és bírálók*. A cenzúra hivatal aktáiból (1780–1867). Gondolat Kiadó, Budapest, 1985.

Nagy Zoltán: *A magyar litográfia története a XIX. században*. Budapest, 1934.

Nagy Zsuzsa: *Petőfi illusztrációk. A Magyar Nemzeti Múzeum évkönyve, 1952.*, 156. o.

A Nemzeti Casino évkönyve 1842, 1843

Österreich in Geschichte und Literatur 1987

Papp-Váry Árpád: *Magyarország története térképeken*. Kossuth Kiadó – Cartographia, Budapest, 2002.

Pataky Dénes: Az 1848-as szabadságharc grafikai ábrázolásai. *A Magyar Nemzeti Galéria közleményei III.* Budapest, 1961., 179. o.

Pesther Stadt u. Landbothe für das Königreich Ungarn 1835 (Pesth)

Saur Allgemeines Künstler-Lexikon. Die Bilden den Künstler aller Zeiten und Völker. Band 62 Greyerz - Grondoli. K. G. Saur, München–Leipzig 2009.

Isoz Kálmán: A Pest-budai Hangászegyesület és nyilvános hangversenyei. *Tanulmányok Budapest múltjából III.*, 1934

Szilágyi Sándor: *A forradalom férfiai. 1848/49-ből*. Heckenast, Pest, 1850.

Szvoboda Dománszky Gabriella: *A Pesti Műegylet megalakulása, első kiállítása*. Budapest, 1980.

Napilapok évfolyamai

Der Adler 1840 – *Agramer Zeitung* 1844 – *Der bayrische Landbote* 1850 – *Bells Life in London* 1847 – *Budapesti Hírlap, Budapesti Közlöny* 1872, 1873 – *Deutsche Allgemeine Zeitung* 1849, 1850 – *Életképek* 1844 – *Fővárosi Lapok* 1872 – *Fremdenblatt* 1850, 1851, 1852 – *Grazer Zeitung* 1851 – *Hírnök* 1837, 1840 – *Honderű* 1843, 1844, 1850 – *Honművész* 1835, 1838, 1839 – *Der Humorist* 1844, 1850, 1851, 1858 – *The Illustrated London News* 1846, 1851 – *Innsbrucker Zeitung* 1848, 1852 – *Jelenkor* 1833, 1840 – *Journal des Österreichischen Lloyd* 1849 – *Königlichprivilegierte Berlinische Zeitung von Staats- und gelehrten Sachen* 1849 – *Kronstaedter Zeitung* 1848 – *Leipziger Illustrierte Zeitung* 1851, 1876 – *Mnemosyne / Beiblatt zur Neuen Würzburger Zeitung* 1848 – *Morgenröthe* 1848 – *Die neue Zeit. Olmützer pol. Zeitung* 1872 – *Ost-Deutsche Post* 1854 – *Der Öst. Zuschauer. Zeitschrift für Kunst, Wissenschaft und geist. Leben* 1850 – *Pester Lloyd* 1936 – *Pesther Tageblatt* 1839, 1842 – *Pester Zeitung* 1848 – *Pesti Divatlap* 1845 – *Pesti Hírlap* 1842, 1843, 1844 – *Pesti Napló* 1852 – *Pressburger Zeitung* 1850 – *Rajzolatok* 1836 – *Regélő Divatlap* 1844 – *Salzburger Constitutionelle Zeitung* 1850 – *Spiegel für Kunst, Eleganz und Mode* 1843 – *Társalkodó* 1839 – *Der Ungar* 1848 – *Volkszeitung* 1848 – *Vasárnapi Újság* 1868, 1872 – *Das Vaterland* 1872 – *Világ* 1842, 1843 – *Wiener Allgemeine Musik-Zeitung* 1847 – *Wiener Zeitung* 1848 – *Wiener Theaterzeitung* 1833

Folyóiratok

Budapest 2009 – *Deutsche Schachzeitung* 1876 – *Hetilap* 1845 – Bevilaqua Borsody Béla: Grimm Vince. Adatok a magyar litográfia történetéhez. *Nyomda- és Rokoniipar* 1926. július 15. és 1926. augusztus 01. – *Századok* 1994 – *Turul* 1898 – *Új Idők* 1934

Levéltári dokumentumok

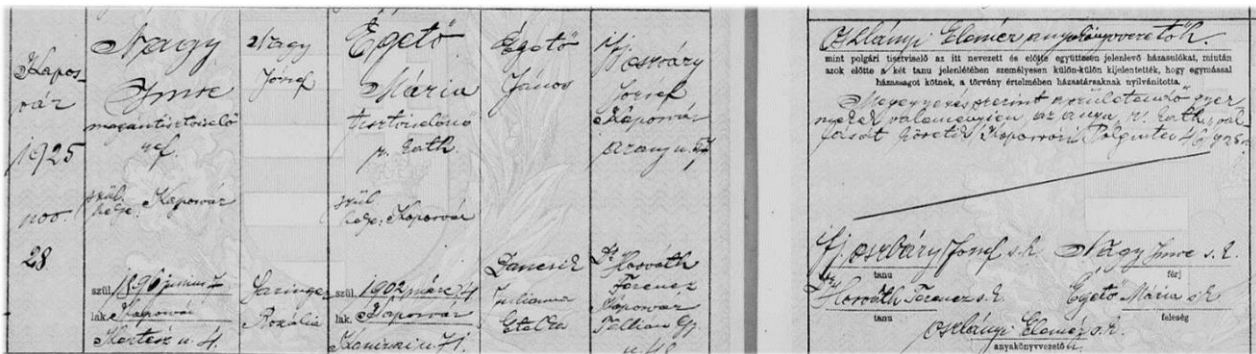
Budapest Főváros Levéltárának anyagai. Pl.: az 1831-es kérelem a Helytartótanácsához az első üzleti vállalkozás tárgyában, a csődeljárási iratai 1841.

MTA Kézirattárának anyagai. Pl.: Barabás Miklós naplója, Kossuth Lajos kiadatlan levelezése, Széchenyi István naplója.

A nap meglepetése
2022. október 23.

Az alábbi képen Nagy Imre később kivégzett miniszterelnök és Égető Mária házassági anyakönyvi bejegyzése látható. A boldogító igent 1925. november 28-án a kaposvári hivatalban mondta ki az ifjú pár. Egyetlen adat rosszul szerepel az elérhető másodpéldányon, mégpedig a menyasszony születési helye: hiszen az köztudomásúan nem a somogyi megyeszékhely, hanem Hódmezővásárhely.

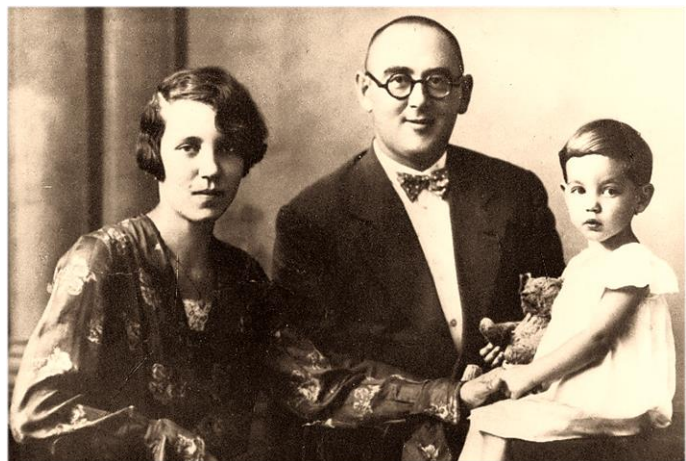

A hibás anyakönyvi példány¹

A dolog innen érdekes. Arra gondoltam, hogy ezen a napon, október 23-án utánanézek Égető Mária őseinek. Édesapja Égető János volt, édesanyja Dancsik Julianna Etelka. Több gyermekükkel költöztek Kaposvárra az 1920-as évek elején.

Égető János apja szintén a János nevet viselte, aki 1851-ben született és 1904-ben halt meg Hódmezővásárhelyen. Egykor Kiss Juliannát vette feleségül.

A családi szálat tovább kutatva ért a meglepetés: János apja Égető Sámuel, anyja pedig Deák Judit. Ezek a nevek már ismerősen csengtek a saját családfámról is. Sámuel és Judit ugyanis nem csupán Mária nagyapja János, hanem üknagyapám Égető Sámuel szülei is, kinek Jusztina lánya lett ugyanis a dédapám, Herczeg László felesége.

Égető Mária, Nagy Imre és lányuk Erzsébet²

Tehát most, az 1956-os forradalom és szabadságharc 66. évfordulóján derült ki számomra, hogy Nagy Imre felesége, Égető Mária az én Herczeg nagyapám másod-unokatestvére volt.

Herczeg Sándor Lajos
(herczegsandor1972@gmail.com)

¹ Kaposvári házassági anyakönyv, <https://www.familysearch.org/search/film/004854556?i=262> (2022. okt. 23.)
FS filmszám: 004854556, kép: 263, folyószám: 275.

² Fortepan/Jánosi Katalin, <https://fortepan.hu/hu/photos/?lang=en&id=74217> (2022. okt. 24.)

— *Históriás képek* —

A családi fotóalbum kincseiből

„Az ész a fontos, nem a haj.”

Minap elém került egy régi fénykép. Két 3 év körüli gyerek: egy kisfiú és egy kislány látható rajta. A lábával kalimpáló, morcos lány én vagyok.

A felvétel 1943 júniusában készült Mezőtúron a Balassa Bálint úti háztelken. A háttérben lévő kerek kút ma is megvan, a margaréták – gyanítom – kipusztultak a mára gazda nélkül maradt kertből. Családom anyai ága származott innen.

Bár már javában dúlt a háború, ekkor még nem Budapest bombázása elől menekülve, hanem rokonlátogatásra érkeztünk az alföldi városba. A nagybátyánk kertjében kerültem lencsevégre másodunokatestvéremmel, a nálam éppen két hónappal idősebb Ferivel. Anyukám elmondása szerint sehogy sem akartam kötélnek állni. Kezemben a kis ridikülömmel kijelentettem: Én kopasz fiú mellé nem állok! Aztán némi nyomásra mégis megtettem, nemtetszésem kifejezésével arcomon. Pedig Ferinek több oka volt a rosszkedvre, hiszen alig fél éve

vesztette el édesapját: fejlődés következtében halt meg 1942. december 22-én a keleti hadszíntéren Alexandrovkában (Oleksandrivka, Ukrajna).¹

Sokan azt hiszik, régen csak tetűfertőzés miatt nyírták kopaszra a gyerekeket. Ez az intézetben nevelkedetteknél, régies nevén lelenc árváknál megelőzés miatt is gyakran megtörtént. De azt is gondolták, hogy erősebb növekedésre ösztönzik a hajhagymákat, ha a nyári hónapokra nullás géppel tarvágást csinálnak. Nem kaptak napszúrást az akkor még leginkább a szabadban tartózkodó gyerekek?

Édesanyám mesélte, hogy legnagyobb tiltakozása ellenére az ő fejét is lecsupaszították. Nagyon szégyellte ezt a „frizurát”. Ráadásul hiábavaló volt a művelet, hiszen élete végéig vékony szálú, gyenge maradt a haja.

Ma meg már menő a tarra vagy fél centisre nyírt fej... változik a világ!

Kékes Eszter
(kekes.eszter43@gmail.com)

¹ Hadisír nyilvántartó, <https://hadisir.militaria.hu/hadisir-nyilvantarto> (névre keresés: 2022. júl. 10.)

— Egyesületi hírek —

Villányi Mariann (koordinator@macse.hu)

◆ Érdekes rendezvénnel kezdődött az egyesület őszi programsorozata:

szeptember 24-én a MACSE és Budapest Főváros Levéltára közös műhelykonferenciát rendezett. Az információkban gazdag program helyszíne a levéltár Teve utcai székháza volt.

A BFL levéltárosa, Mautner Zoltán *Online beiratkozás és iratkikérés a közlevéltárakban* címmel tartott nagyon hasznos előadást. Szemléletesen mutatta be azokat a felületeket, ahol az internetes kutatás első lépéseit kell megtenniük az érdeklődőknek, majd rátért az iratkikérés menetére.

Málik Zoltán BFL levéltáros témája volt a *Jogszolgáltatási források kutatási lehetőségei*. Beszért a közjegyzői, ügyvédi, büntetés-végrehajtási, bírósági, rendőrségi iratok kutatási lehetőségeiről. A *Hungaricana* Közgyűjteményi portál használata kiegészítheti a családkutatás forrásait, erre is mutatott példát.

Lakatos Andor, a Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár levéltárvezetője, a MACSE elnökhelyettese, *E-kutatás az egyházi levéltárakban – tartalmak, új lehetőségek* című előadásában összefoglalta és értékelte a különböző egyházaknál elérhető online alternatívákat.

Fotó: Villányi Mariann

A délután folyamán könyvekkel, kiadványokkal ismerkedhettünk meg. Pálinkás Szilvia *Genomba zárt örökség* című kötetét hozta el Végső István. Bokod történetének fejezeteiről a szerző, Szücs János beszélt (a könyvajánlót lásd hátsó borítónkon). Szabó Éva és Takács Zsuzsanna könyve a *„Félreeső völgy ölében” Vál rövid története képekben* címet viseli. Ennek kapcsán illusztrációkkal mutatták be a települést. A *Jászkunság Évkönyv, Régi mesterszállási családok. Képek – Sorsok 1-2. és a Régi mesterszállási történetek* kiadványokat Kovács János mutatta be.

Az eseményen résztvevők a MACSE által biztosított internetes kutatási felületeket is kipróbálhatták.

◆ Bekapcsolódtunk a *Kutatók Éjszakája* ismeretterjesztő sorozatba,

amely ezúttal szeptember 30-ára esett. Az MNL Pest Megyei Levéltára épületében a fő téma természetesen a családtörténet-kutatás volt. A felvezető előadást Schramek László PML igazgató tartotta: *Hogyan kezdjük el a családunk utáni kutatást*. Elsősorban a levéltári lehetőségről beszélt, de megemlítette a korlátokat is.

Ari Ilona, a MACSE elnöke bemutatta azokat a kutatható forrásokat, melyek a családjuk történetét felfedezni kívánók számára elérhetők a levéltárakon kívül. Az est további részében az érdeklődők személyre szabott konzultációt kérhettek a jelenlévő szakemberektől.

◆ Az őszi-téli időszak fő eseménye

a Kossuth Klubban (1088 Budapest, Múzeum u. 7.) megrendezésre kerülő *Mi terem a családfán?* című előadás-sorozat. A TIT József Attila Szabadegyetem és a MACSE együttműködésében újra meghallgathatjuk azokat az előadásokat, melyek 2019-ben telt házzal nagy sikert arattak, a végét azonban megzavarta a Covid-vírus okozta korlátozás, így az utolsó előadások internetes webinárok keretében valósultak meg.

Az aktualizált tartalmak azoknak is hasznosak lehetnek, akik nem teljesen kezdők a családtörténet-kutatás terén. Az előadások térítés ellenében látogathatók:

2022. október 25. - Lakatos Andor: Genealógia. Miből áll a családtörténet kutatás? Kutatási irányzatok, kutatás módszerei, társadalmi környezet.

2022. november 08. - Eötvös György: Első lépések, hogyan induljunk? Megakadt kutatás folytatása.

2022. november 22. - Berkes József: Az anyakönyvekről általában, adattartalmuk, feltalálási helyük.

2022. december 06. - Kónya Zsuzsanna: Külső források feltárása és felhasználása (történelmi, helytörténeti munkák, megyei és országos leírások, földhivatali nyilvántartások, népszámlálás, összeírások stb.).

2023. január 03. - Szabó Dorottya: Az anyakönyvi kutatás általános szabályai és módszerei. Anyakönyvek a világhálón.

2023. január 17. - Kalamár Katalin: Hol található? (internet, adatbázisok, múzeumok, könyvtárak, levéltárak stb.).

2023. január 31. - Sallainé Szuda Zsuzsanna, Kónya Zsuzsanna: Az összegyűjtött adatok, dokumentumok, fényképek rögzítése, rendszerezése. A családfaprogramok rövid ismertetése.

2023. február 14. - Ari Ilona, Szalai Katalin: Családfák készítése, családtörténet megírása.

Felelős kiadó: Ari Ilona

Főszerkesztő: Jóna Sándor (dizájn, tördelés)

Munkatársak: Herczeg Sándor Lajos, Mezőhegyi Gergő,

Saly Noémi, Szakály József, Tóth Gyula.

A szerkesztőség elérhetősége: matrikula@macse.hu

Honlap: <https://macse.hu/society/matrikula.php>

Kiadja a Magyar Családtörténet-kutató Egyesület (MACSE),

Postacím: 1025 Budapest, Cseppkő u. 33.

ISSN 2063-0077

Ingyenes online folyóirat.

— Impresszum —

FEJEZETEK BOKOD TÖRTÉNETÉBŐL

Szücs János
ÖSSZEÁLLÍTÁSA

Fotó: Halmi Helga

Könyvajánló

Szücs János helytörténet-kutató, a MACSE alapító tagja jegyzi a könyvet, melyet szülőfalujáról gyűjtött anyagokból állított össze.

A Komárom-Esztergom megyei Bokod történetének egy-egy fejezetéről szól a most megjelent helytörténeti kiadvány. A Vértes hegység dél-nyugati peremén fekvő község területe ősidők óta lakott hely. Határában római kori „villagazdaság” maradványait fordította ki az eke. A köztudatban „Jebegő falu” néven is ismert.

Az egyes fejezetek több évszázad néhány történetét ismertetik a bronzkortól napjainkig. Megtalálhatók benne: összeírások 1660 és 1720, a bokodi bírók 1745-től 1949-ig, bokodi családnevek és mesterségek, nevezetes személyek kötődése a helységhez (pl. Tessedik Sámuel lelkész, Klárné Angyal Irma színésznő, Hamvas Béla író), vagy a volt birtokos gróf Esterházy család emlékezete a lakosság körében.

Emléket állít az I. és a II. világháború hőseinek és a bányaszerencsétlenségben elhunyt személyeknek. Ismerteti az emlékművek történetét. Részletes képet kapunk a II. világháború idején a Vértes hegységben folyt harcokról, az ostromlott község lakóinak tevékenységéről, az 1956-os forradalom és szabadságharc helyi eseményeiről.

A fotókkal illusztrált kiadvány 183 oldal terjedelemben, keménytáblás kivitelben készült. Beszerezhető ezen a címen: szucst40@gmail.com